

Protocol dyslexie

Begeleiding en faciliteiten voor leerlingen met dyslexie in schooljaar 2022-2023

Contactpersoon

De zorgcoördinator is het aanspreekpunt voor vragen over dit protocol.

Inhoudsopgave

1. Wat is dyslexie?	p. 1
2. Op wie is het protocol van toepassing?	p. 2
3. Werkwijze op het Revius Lyceum	p. 2
4. Ondersteuning van leerlingen met dyslexie	p. 2
5. Faciliteiten op het Revius Lyceum	p. 3
6. Compenserende maatregelen	p. 3
7. Dispenserende maatregelen	p. 6

Wat is dyslexie?

Dyslexie is een specifieke leerstoornis die zich kenmerkt door een hardnekkig probleem in het aanleren van accuraat en vlot lezen en/of spellen op woordniveau, dat niet het gevolg is van omgevingsfactoren en/of een lichamelijke, neurologische of algemene verstandelijke beperking.

Dyslexie is een hardnekkig leerprobleem. Er is sprake van achterstand en didactische resistentie. Het is niet altijd eenvoudig om dyslexie te signaleren. Dyslexie kent verschillende gradaties (van zwak tot ernstig) en bovendien zijn er per leeftijdsgroep verschillende signalen die kunnen wijzen op dyslexie. Voor het vaststellen van dyslexie zijn landelijke criteria opgesteld. Deze criteria zijn herkenbaar en objectief waarneembaar:

- Moeite met technisch lezen
- Spellingsproblemen
- Automatiseringsproblemen
- Trage informatieverwerking
- Woordvindingsproblemen
- Moeite met het onthouden van de uitspraak van woorden
- Moeite met het onthouden van losse gegevens en gegevens zonder context (bijv. jaartallen, plaatsnamen, muzieknoden, formules)
- Moeite met het uitvoeren van meerdere taken tegelijk, bijvoorbeeld schrijven en luisteren
- Aandachts-/ concentratieproblemen
- Slecht handschrift.

Binnen het voortgezet onderwijs vallen deze leerlingen op, doordat ze (onder andere) moeite hebben met:

- Het leren van veel nieuwe woorden tegelijk
- Het aanleren van spelling van de moderne vreemde talen
- Het lezen van lange en ingewikkelde teksten
- Presteren onder tijdsdruk
- Het aanbrengen van structuur in hun huiswerk.
- Het begrijpen van de inhoud, waardoor de tekst vaak meerdere keren gelezen moet worden
- Mondeling formuleren

- Het herkennen van verschillen tussen de klanken in woorden
- Concentratie; zich niet af kunnen sluiten van zaken die niet belangrijk zijn; veel storingen in de omgeving worden opgemerkt
- Zelfvertrouwen; leerproblemen hebben invloed op zelfbeeld en zelfvertrouwen

Deze moeilijkheden kunnen consequenties hebben voor vrijwel alle vakken, vooral die waarbij veel informatie uit teksten moet worden gehaald (zaakvakken, wiskunde, talen) (zie voor uitgebreid overzicht van belemmeringen het landelijk protocol dyslexie voortgezet onderwijs (2013)).

Op wie is het protocol dyslexie binnen het Revius lyceum van toepassing?

Het Protocol Dyslexie is op het Revius Lyceum van toepassing op leerlingen van wie de school in het bezit is van een officiële dyslexieverklaring, afgegeven door een GZ-psycholoog, bij voorkeur aangevuld met een diagnostisch rapport waaruit de aard en de omvang van de dyslexie blijkt en waarin handelingsadviezen staan verwoord.

Dyslexie mag worden vastgesteld door een GZ-psycholoog. Onder deze naam vallen alle academisch geschoolde psychologen en orthopedagogen in de klinische kinder- of jeugdpsychologie of orthopedagogiek, met een erkende bekwaamheidsregistratie in de psychodiagnostiek, minimaal op het niveau van de BIG-registratie Gezondheidszorg-Psycholoog. De K&J-registratie van het NIP en de registratie orthopedagoog-generalist van de NVO voldoen hieraan.

Werkwijze op het Revius Lyceum

1. De dyslexieverklaring moet op school aanwezig zijn. Ouders sturen deze op naar de zorgcoördinator.
2. In SOM moet de melding 'extra tijd' aangevinkt zijn.
3. De mentor zorgt dat de vakdocenten worden ingelicht.
4. Alle leerlingen hebben een leerlingpas. **Dyslectische leerlingen krijgen op de leerlingpas de aantekening F voor faciliteiten.**

Ondersteuning van leerlingen met dyslexie op het Revius Lyceum

Leerlingen met een dyslexieverklaring hebben recht op ondersteuning gedurende hun gehele schoolloopbaan. Leerlingen met dyslexie vallen op basis van hun onderwijsbehoeften in principe binnen de basisondersteuning van het Revius Lyceum. De basisondersteuning wordt uitgevoerd in het primaire onderwijsproces, door docenten en mentoren, met incidentele ondersteuning van de remedial teachers. Zo krijgen alle brugklasleerlingen met een dyslexieverklaring een groepstraining om te leren omgaan met dyslexie in het voortgezet onderwijs.

Leerlingen die op een later moment de diagnose dyslexie krijgen, kunnen ook een aantal keer terecht bij de remedial teacher voor taakgerichte ondersteuning.

Voordat de taakgerichte ondersteuning van de remedial teacher start, evalueert de mentor met de jaarlaagcoördinator (JLC) over de ondersteuning die docenten hebben gegeven:

- Is de vakspecifieke ondersteuning tijdens de lessen adequaat uitgevoerd?
- Maakt de leerling voldoende gebruik van de aanpassingen voor compensatie en dispensatie? Zie kopje 'faciliteiten op het Revius' (zie onder)
- Is de leerling zich voldoende bewust van zijn eigen problematiek en mogelijke 'oplossingen' daarvoor? Als leerlingen hun problemen begrijpen, kunnen ze er meestal beter mee omgaan. Wanneer een leerling onvoldoende inzicht heeft en begrip van zijn problematiek, dan is coachen meer op zijn plaats dan taakgerichte training.

Vanuit bovenstaande evaluatie van mentor en JLC, kan een leerling aangemeld worden bij de zorgcoördinator voor remedial teaching.

Ondersteuning van de remedial teacher is vraaggestuurd. De ondersteuning sluit aan bij een hulpvraag van een leerling die docenten niet binnen de lessen kunnen beantwoorden. De hulpvraag komt voort uit gesprekken met de leerling.

Faciliteiten op het Revius Lyceum

COMPENSERENDE MAATREGELEN

Moderne vreemde talen

De leerlingen op het Revius Lyceum krijgen voor de moderne vreemde talen cijfers voor de volgende vaardigheden:

- Taalverwerving
- Spreekvaardigheid
- Luistervaardigheid
- Schrijfvaardigheid
- Leesvaardigheid
- Literatuur

Onderstaande faciliteiten hebben betrekking op de vaardigheden taalverwerving en schrijfvaardigheid.

Moderne vreemde talen (MVT) onderbouw

- Een dyslectische leerling in de onderbouw heeft een keer per periode recht op een mondelinge i.p.v. een schriftelijke overhoring. De leerling mag zelf beslissen of hij/zij hier gebruik van maakt.
- Een dyslectische leerling kan maximaal 1 punt aftrek krijgen voor spelfouten gemaakt in een repetitie of toets.
- Ook bij een toets schrijfvaardigheid wordt er nooit meer dan 1 punt afgetrokken voor spelfouten.
- Voor de moderne vreemde talen in de onderbouw geldt het bodemcijfer 3 voor toetsen behorend bij taalverwerving, mits voldoende inzet is getoond.
- Het lezen van een dunner of makkelijker boek voor de moderne vreemde talen of meer tijd geven voor het lezen van de boeken is een optie en kan worden toegestaan na overleg met de docent.

Voor het vak Engels geldt daarbij:

- In jaar 2 en 3 worden de onregelmatige werkwoorden getoetst. We rekenen 2 fouten een punt eraf. Er kunnen maximaal 2 fouten voor spelling worden gerekend. Leerlingen met dyslexie mogen deze toets herkansen. Leerlingen met dyslexie mogen de toets eventueel mondeling doen.

Moderne vreemde talen (MVT) bovenbouw

- Een dyslectische leerling kan maximaal 1 punt aftrek krijgen voor spelfouten gemaakt in een repetitie of toets schrijfvaardigheid.

Nederlands onderbouw

- Een toets spelling mag 1x herkanst worden, indien het cijfer lager dan een 5,5 is (dus onvoldoende).
- Werkwoordspelling: er wordt alleen beoordeeld wat er wordt getoetst.

Voorbeeld: Bij een toets over de t-klank aan het einde van een werkwoord worden geen fouten in het woord zelf gerekend; alleen de d's en t's worden beoordeeld.

Nederlands bovenbouw

- Toets spelling mag 1x herkanst worden indien het cijfer lager dan een 5,5 is (dus onvoldoende).

Overige vakken

- Spelfouten worden niet aangestreept en ze worden niet meegerekend.

Voor alle vakken geldt

- Dyslectische leerlingen krijgen geen handgeschreven en gedicteerde toetsen. De toetsen worden bij voorkeur aangeboden in Arial, lettergrootte 12. Dit is ook het lettertype wat op het examen gebruikt wordt.
- Leerlingen met dyslexie krijgen extra tijd voor het maken van toetsen. Bij een toets die 60 minuten duurt, krijgen zij 15 minuten extra tijd.

Aanpassingen bij het eindexamen

1. 30 minuten extra tijd
2. Schrijven met een computer of laptop
3. Verklanking van tekst (voorleessoftware).
Dit laatste is alleen aan te raden bij leerlingen die gewend zijn om te werken met voorleessoftware.

Overige compenserende faciliteiten

1. Een uitgebreide collectie boeken, ook vreemde talen en voor je lijst, is te vinden op: www.passendlezen.nl (bibliotheekservice). Gratis t/m 18 jaar, daarna 30 euro per jaar.
2. Informatie over de app Lex om schoolboeken voor te laten lezen is te vinden op de volgende site: www.wij-leren.nl/gesproken-schoolboeken-lex-app-leesbeperking.php
Het is mogelijk een demo aan te vragen voor Lex.
3. Op de site van Dedicon kunnen gesproken schoolboeken worden aangevraagd voor Lex (maar ook voor andere voorlees-apps en devices). (www.dedicon.nl)
4. Op de site van Lexima zijn diverse hulpmiddelen te vinden, waaronder Kurzweil 3000, compenserende software voor lezen en schrijven. (www.lexima.nl)
5. Op YouTube zijn filmpjes te bekijken om bijvoorbeeld vervoegingen van de werkwoorden of de getallen in een vreemde taal te leren

6. Er zijn veel sites waar je gratis online kunt oefenen met diverse vaardigheden, o.a.:

Engels

- www.engelsklasklokaal.nl
- www.talenwijzer.com/mixed-tenses-exercises---alle-engelse-tijden.html

Frans

- www.defransejuf.nl

Nederlands

- www.ikschrijfbeter.nl
- www.Cambiumned.nl

7. Algemene studievoordigheden voor alle vakken

- www.lereniseenmakkie.nl
- www.ezelsbruggetje.nl

Overige tips voor leerlingen

1. Oefenen van woordjes bij de moderne vreemde talen

Hoe meer zintuigen er worden gebruikt bij het leren van woorden en hoe vaker iets herhaald wordt, hoe eerder de informatie in het lange termijn geheugen opgeslagen wordt. Er zijn verschillende strategieën bij het leren van woorden:

- Schrijvend leren
- Herhalend leren
- Auditief/hardop leren
- Overlezen

Materialen/hulpmiddelen:

- Flashcards (met voorop het woord in MVT en achterop de Nederlandse vertaling)
- Harmonicamodel
- Woorden leren in spelvorm, zoals Memory
- Digitale hulpmiddelen zoals Quizlet, Wrts of methode-afhankelijke middelen

2. Aanpak van teksten

- Markeren van de belangrijkste woorden en zinnen/ hoofdzaken en bijzaken onderscheiden
- Samenvatten
- Mindmappen
- Conceptmappen

DISPENSERENDE MAATREGELEN

Aangepaste regeling/vrijstelling op MAVO, HAVO, VWO

Aangepaste regeling moderne vreemde taal in Mavo-2

In de eerste twee leerjaren van de Mavo is Frans óf Duits als tweede moderne vreemde taal verplicht. Op het Revius Lyceum worden beide talen aangeboden en kiezen we ervoor leerlingen beide te laten volgen. Dit om de doorstroommogelijkheden veilig te stellen.

Leerlingen met een geldige dyslexieverklaring kunnen wel een aanpassing voor één van de moderne vreemde talen aanvragen. Dit kan verleend worden voor de vakken Frans of Duits. Hiertoe wordt een schriftelijk verzoek bij de conrector van de afdeling ingediend. Indien de aanpassing wordt verleend gelden voor de leerling onderstaande bepalingen:

- De leerling blijft de lessen van het betreffende vak volgen.
- Onderdelen die voor de dyslectische leerling een belemmering vormen worden niet gevolgd en niet afgetoetst. Deze onderdelen worden in overleg met de docent vastgesteld.
- De tijd die in de les niet aan de aangepaste moderne vreemde taal besteed hoeft te worden, wordt gebruikt om aan andere vakken te werken.

Doorstroom na mavo-4 naar de havo blijft mogelijk. Het C&M profiel is alleen te kiezen als naast Engels minstens één moderne vreemde in het eindexamenpakket zit. Wiskunde is een noodzakelijk vak om eventueel naar de havo door te kunnen stromen. Het verdient de aanbeveling om tijdens het tweede leerjaar in gesprek te gaan met de decaan van de mavo-afdeling om een eventuele overstap naar de havo te bespreken en de juiste keuzes in het profiel te maken.

Vrijstelling tweede moderne vreemde taal op de havo

In de eerste drie leerjaren van de havo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen vrijstelling worden verleend aan leerlingen met dyslexie.

Voor bovenbouwleerlingen op de havo is geen sprake van een vrijstellingsregeling; zij kunnen een profiel kiezen zonder tweede moderne vreemde taal.

Vrijstelling tweede moderne vreemde taal voor VWO-bovenbouw

In de eerste drie leerjaren van het vwo zijn zowel Frans als Duits verplicht. Er kan geen vrijstelling worden verleend aan leerlingen met dyslexie. In de bovenbouw is dit anders.

Voor sommige leerlingen is het aanleren van een tweede moderne vreemde taal dermate complex gebleken, dat vrijstelling aangevraagd kan worden. Zie de procedure aanvraag vrijstelling tweede moderne vreemde taal op de website van Revius Lyceum Doorn: <https://www.reviusdoorn.nl/wp-content/uploads/2021/12/2122-Procedure-aanvraag-vrijstelling-2e-MVT.pdf>

In plaats van een tweede moderne taal volgt de leerling een ander examenvak.

Vrijstelling voor Nederlands of Engels

Vrijstelling voor Nederlands of Engels is niet mogelijk. Nederlands en Engels zijn verplichte vakken voor alle leerlingen; het minimale niveau dat leerlingen moeten behalen is vastgelegd in de kerndoelen. Nederlands en Engels zijn verplichte eindexamenvakken. Voor exameneisen kan geen ontheffing worden verleend.

Toestemming inspectie bij aanpassing of vrijstelling

De directie van de school besluit binnen de kaders van de wet over een aangepaste afname van het eindexamen en eventuele aanpassingen of vrijstellingen in het onderwijsprogramma. De

onderwijsinspectie hoeft hiervoor geen toestemming te verlenen. Wel moet de directie de aanpassingen bij de inspectie melden en onderbouwen op basis van het dossier van de leerling.

Zijn scholen verplicht om aanpassingen of vrijstellingen te verlenen aan leerlingen met dyslexie?

Ja, tot op zekere hoogte. Het bieden van adequate ondersteuning voor leerlingen met dyslexie is niet vrijblijvend. Scholen en schoolbesturen hebben een zorgplicht: alle leerlingen die worden aangemeld of staan ingeschreven en die extra ondersteuning nodig hebben, moet een passend onderwijsaanbod worden geboden. Dat betekent onder meer dat de school leerlingen adequaat moet compenseren voor de gevolgen van dyslexie, bijvoorbeeld door het gebruik van hulpmiddelen toe te staan.